

**SHARQ ALLOMALARI IJODI ORQALI “USTOZ-SHOGIRD”
MUNOSABATLARINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-
SHAROITLARINI TAKOMILLASHTIRISH**

Muyidinova Gulbahor Yuldash qizi

*Navoiy davlat universiteti Pedagogika nazaryasi va tarixi mutaxassisligi 1-kurs magistranti,
gulbahor20011711@gmail.com*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Sharq allomalari - Forobiy, Beruniy, Ibn Sino, Ulugʻbek, Navoiyning boy ilmiy-maʼnaviy merosi asosida ustoz-shogird munosabatlarini shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari tahlil etiladi.*

Kalit soʻzlar: *Ustoz-shogird anʼanasi, Al-Xorazmiy, Abu Nasr Forobiy, Ibn Sino, Beruniy;*

Annotation: *This article analyzes the pedagogical conditions for developing teacher-student relationships based on the rich scientific and spiritual heritage of Eastern scholars such as Al-Farabi, Al-Biruni, Ibn Sina, Ulughbek, and Navoi.*

Keywords: *Teacher-student tradition, Al-Khwarizmi, Abu Nasr Al-Farabi, Ibn Sina, Al-Biruni*

Ustoz-shogird anʼanasi Sharq madaniyatida azaldan muhim oʻrin egallab kelgan. Bu munosabatlar nafaqat ilmiy bilimlarni uzatishda, balki axloqiy-ruhiy tarbiyada ham asosiy vosita boʻlgan. Al-Xorazmiy, Forobiy, Ibn Sino, Beruniy kabi ulugʻ allomalarimiz oʻz shogirdlariga nafaqat fan sirlarini, balki komil inson boʻlish mezonlarini ham oʻrgatganlar. Ularning asarlari orqali biz ustoz-shogird munosabatlarining chuqur ildizlarini va hozirgi davrda uni qanday takomillashtirish mumkinligini koʻrib chiqamiz.

Hozirgi davrda tajribaning koʻrsatishicha “Ustoz-shogird” munosabatlarini yoʻlga qoʻyish va takomillashtirishda Sharq mutafakkirlari taʼlimotidan foydalanish muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti SH.Mirziyoyev taʼkidlaganidek: "Agar jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot boʻlsa, uning joni va ruhi maʼnaviyatdir. Biz yangi Oʻzbekistonni barpo etishga qaror qilgan ekanmiz, ikkita mustahkam ustunga tayanamiz. Birinchisi - bozor tamoyillariga asoslangan kuchli iqtisodiyot. Ikkinchisi ajdodlar- imizning boy merosi va milliy qadriyatlarga asoslangan kuchli maʼnaviyat⁸.

Sharqning ulugʻ allomalari va mutafakkirlarining kashfiyotlari zamonaviy ilm-fan va taraqqiyot poydevori. Jamiyat taraqqiyotidagi har qanday oʻzgarishlar, yangiliklar, ayniqsa, insoniyat rivojiga katta turtki beradigan jarayonlar, kashfiyotlar oʻz-oʻzidan yuz bermaydi. Buning uchun avvalo asriy anʼanalar, tegishli shart-sharoit, tafakkur maktabi, madaniy-maʼnaviy muhit mavjud boʻlmogʻi kerak.⁹

Sharq allomalari ilmiy maktablar asoschisi boʻlgan. Masalan, Abu Nasr Forobiy ilmiy izlanishlarda ustozning oʻrni haqida alohida toʻxtalib, shogirdning vafodorligi, izchil mehnati va halolligini ustuvor fazilatlar sifatida taʼkidlaydi. Ibn Sino esa oʻzining "Donishnoma" asarida

⁸ Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev raisligida 2021 yil 19-yanvar kuni maʼnaviy-maʼrifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, bu borada davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish masalalari boʻyicha videoselektordagi nutqi

ustoz-shogird o'rtasidagi hurmat, ishonch va mehr-muhabbat muhitini yaratish zarurligini yozadi. Beruniy ilmda mustaqil fikrlashni ustozning asosiy maqsadi deb bilgan, bu esa shogirdni ijodiy fikrlashga undaydi. Bu yondashuvlar hozirgi zamonaviy ta'lim jarayonida talaba va o'qituvchi o'rtasidagi professional hamkorlikni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Bugungi ta'lim tizimida ustoz-shogird an'anasini zamonaviy shakllarda davom ettirish zarur. Allomalar ijodi asosida quyidagi yo'nalishlarda takomillashtirish mumkin:

- Shaxsiy yondashuv – har bir shogirdning qobiliyatiga mos uslub tanlash.
- Axloqiy tarbiya – ustozning namunaviy odobi shogirdga bevosita ta'sir qiladi.
- Ijodiy fikrlashni rag'batlantirish – savol-javob, munozara, ilmiy izlanishlar orqali shogirdni mustaqil fikrlashga undash.

So'nggi yillarda ustoz-shogird an'anasi pedagogik va psixologik jihatdan chuqur o'rganilmoqda. Zamonaviy tadqiqotlarda bu munosabatlar ijtimoiy madaniyatni shakllantiruvchi asosiy omil sifatida talqin qilinmoqda. Masalan, Jo'rayev M. (2011) ta'limda shaxsiy yondashuvning ustuvorligini asoslab beradi, bu esa har bir shogirdga individual e'tibor berishni taqozo etadi¹⁰.

Yaqin yillarda Forobiy, Ibn Sino va Beruniy merosining zamonaviy pedagogika bilan bog'liq jihatlari keng yoritilmoqda. Islomov H. (2020) o'z tadqiqotida Forobiyning 'Fozil odamlar shahri' asaridagi ta'limiy g'oyalarni zamonaviy ta'lim standartlariga moslashtirish zarurligini ko'rsatadi¹¹. Ibn Sinoning bilimga bo'lgan ehtiyojni inson kamolotining asosiy bosqichi sifatida talqin qilishi hozirgi ta'limda motivatsiyani kuchaytirish uchun muhim manba bo'la oladi.

Zamonaviy adabiyotlarda ustoz-shogird aloqalarini quyidagi asoslarda takomillashtirish taklif qilinadi:

- Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvlari;
- Ilmiy-nazariy va amaliy mentorlik tizimini rivojlantirish;
- Ijtimoiy-axloqiy qadriyatlarni bilim bilan uyg'unlashtirish;
- Ustoz shaxsining namunaviy rolini kuchaytirish.

Xulosa qilib aytish mumkinki, sharq allomalari ijodida mujassam bo'lgan ustoz-shogird an'anasi bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan. Ustoz nafaqat bilim beruvchi, balki shogird uchun hayot maktabining yetakchisi bo'lishi kerak. Allomalar tajribasidan kelib chiqib, zamonaviy ta'limda ham bu munosabatlarni yangicha asosda rivojlantirish muhimdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev raisligida 2021 yil 19-yanvar kuni ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, bu borada davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish masalalari bo'yicha videoselektordagi nutqi.

2. Jo'rayev M. (2011). "Sharq allomalari va tarbiya masalalari". Toshkent: Fan.

3. Azizxo'jayev A. (2014). "Pedagogik texnologiyalar asoslari". Toshkent: O'qituvchi.

¹⁰ Jo'rayev M. (2011). 'Sharq allomalari va tarbiya masalalari'. Toshkent: Fan.

¹¹ Islomov H. (2020). 'Forobiy g'oyalari va zamonaviy ta'lim'. Toshkent: Ilm Ziyos.

4. Islomov H. (2020). "Forobiy g'oyalari va zamonaviy ta'lim". Toshkent: Ilm Ziyο.
5. Xalilov Sh. (2021). "Zamonaviy pedagogik mahurat". Toshkent: TDPU nashriyoti.
6. Tursunov B. (2015). "Mentorlik tizimi va shogirdlar bilan ishlash". Samarqand: Ma'rifat.
7. Rasulova N. (2019). "Ta'limda shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlar". Toshkent: Istiqlol nashriyoti.
8. Abu Nasr Forobiy. "Fozil odamlar shahri". - Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 1993.
9. Ibn Sino. "Donishnoma". - Toshkent: Fan, 1980.
10. Al-Biruniy. "Tanqidiy qarashlar". - Toshkent: Sharq, 1997.
11. A. Azizxo'jayev. "Pedagogik mahorat". - Toshkent: O'qituvchi, 2003.
12. Xalilov Sh. "Pedagogik texnologiyalar asoslari". - Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.